

نقد و مقایسه فرهنگ‌های انگلیسی - فارسی معاصر پویا و معاصر هزاره و فرهنگ‌های فارسی - انگلیسی حییم و پیشرو آریان‌پور به لحاظ معیارهای فرهنگ‌نگاری

دکتر محمدرضا رضائیان دلویی

استادیار گروه زبان انگلیسی دانشگاه بیرجند،

بیرجند، ایران

mrrezaeiand@birjand.ac.ir

واژه‌های کلیدی: فرهنگ دوزبانه، فرهنگ معاصر پویا انگلیسی - فارسی، فرهنگ معاصر هزاره انگلیسی - فارسی، فرهنگ حییم فارسی - انگلیسی، فرهنگ آریان‌پور فارسی - انگلیسی.

پژوهشگران متعددی فرهنگ‌های دوزبانه (انگلیسی - فارسی و فارسی - انگلیسی) را به لحاظ معیارهای فرهنگ‌نگاری نقد و بررسی کرده‌اند [اوحدی اصفهانی، ۱۳۹۰؛ خزاعی‌فر، ۱۳۸۰؛ زرینخی، ۱۳۸۱؛ صفرزاده، ۱۳۹۵؛ کورانی، ۱۳۹۰؛ محمدزاده جعفری، ۱۳۸۹]. برای نمونه، محمدزاده جعفری (۱۳۸۹) به مقایسه راهبردهای ترجمه اصطلاحات در فرهنگ هزاره و پویا می‌پردازد. وی با انتخاب تصادفی ۳۸۵ اصطلاح از فرهنگ اصطلاحات آکسفورد و بررسی ترجمه آن‌ها در این دو فرهنگ به این نتیجه می‌رسد که هم در فرهنگ هزاره و هم در فرهنگ پویا اغلب اصطلاحات با راهبرد «استفاده از اصطلاحی با معنای مشابه و فرم متفاوت» ترجمه شده‌اند. به‌علاوه، اگرچه تعداد اصطلاحات فرهنگ هزاره بیشتر از فرهنگ پویاست، فرهنگ هزاره به جای ارائه معادل برای اصطلاحات، معنی را هم توضیح داده است و بنابراین ممکن است کمک چندانی به مترجم نکند. کورانی (۱۳۹۰) نیز ۲۰۰ ضرب‌المثل را از فرهنگ ضرب‌المثل‌های آکسفورد استخراج و ترجمه آن‌ها را در این دو فرهنگ بررسی کرده است. بر طبق نتایج این پژوهش، در فرهنگ هزاره، اغلب ضرب‌المثل‌ها با استفاده از راهبرد «استفاده از ضرب‌المثلی با معنای مشابه و فرم متفاوت» ترجمه شده‌اند، ولی فرهنگ پویا اغلب ضرب‌المثل‌ها را حذف کرده است؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که تعداد ضرب‌المثل‌های فرهنگ هزاره بیشتر از فرهنگ پویاست. هدف از پژوهش حاضر نقد و مقایسه دو فرهنگ انگلیسی - فارسی (فرهنگ معاصر پویا و فرهنگ معاصر هزاره) و دو فرهنگ فارسی - انگلیسی (فرهنگ حییم و فرهنگ پیشرو آریان‌پور) بود. این

فرهنگ‌ها، بر اساس معیارهای استخراج‌شده توسط اوحدی اصفهانی (۱۳۹۰)، به لحاظ ساختاری و صورتی و نقشی و در سطوح کلان‌ساختار و میان‌ساختار و خردساختار، نقد و مقایسه شدند. بر اساس اطلاعات مقدمه‌های دو فرهنگ هزاره و پویا، فرهنگ پویا حاصل ۲۰ سال پژوهش مؤلف است، اما فرهنگ هزاره بر اساس چند فرهنگ تک‌زبانۀ انگلیسی (درواقع با ترجمۀ آن‌ها) تدوین شده است. همچنین فرهنگ هزاره تعداد معادل‌های بیشتری برای هر کلمه ارائه می‌دهد (مثلاً هزاره برای دو مدخل good و pleasant به ترتیب نزدیک به ۸۰ و ۲۰ معادل ارائه می‌دهد، اما پویا نزدیک به ۳۰ و ۱۰ معادل). به‌علاوه، فرهنگ هزاره معادل‌ها را بر طبق حوزۀ معنایی دسته‌بندی می‌کند، اما فرهنگ پویا چنین دسته‌بندی‌ای انجام نمی‌دهد. از آن گذشته، فرهنگ پویا برای اصطلاحات جمله‌شاهد ذکر می‌کند و شاهد را به فارسی ترجمه می‌کند. با این حال، هر دو این فرهنگ‌ها نسخه‌الکترونیک ندارند و به‌روز نمی‌شوند که ممکن است کاربردشان را محدود کند.

نتیجۀ مقایسۀ فرهنگ‌های حییم و پیشرو آریان‌پور نشان داد که تعداد مدخل‌های اصلی این دو فرهنگ تقریباً برابر است، البته برخی از واژه‌ها صرفاً در فرهنگ آریان‌پور یافت می‌شود و برعکس. به‌علاوه، تعداد واژه‌های کمیاب و مهجور فرهنگ حییم از فرهنگ آریان‌پور بیشتر است؛ زیرا مثلاً در مقابل مدخل‌های «کاتم»، «کاتور»، «کابک»، «کاجک» در فرهنگ حییم برچسب «کمیاب» آمده است و حال آنکه فرهنگ آریان‌پور صرفاً مدخل‌های «کاتور» و «کاجک» را دارد، اما برچسب «کمیاب» نخورده‌اند؛ بنابراین، نوع برچسب‌گذاری کاربردی در این فرهنگ‌ها متفاوت است. از جنبۀ صورتی، فرهنگ حییم سه‌ستونی طراحی شده و در آن از الفبای آوانگار بین‌المللی استفاده شده است، اما فرهنگ آریان‌پور دوستونی طراحی شده و از این الفبا استفاده نکرده است. در فرهنگ حییم، از تصویر استفاده نشده است، اما در فرهنگ آریان‌پور، ذیل برخی مدخل‌ها، مثل «اسکیمو»، از تصاویر استفاده شده است. فرهنگ حییم شش صفحه راهنمای استفاده دارد ولی فرهنگ آریان‌پور چنین راهنمایی ندارد.

در زمینۀ ریشه‌شناسی نیز این دو فرهنگ متفاوت‌اند: فرهنگ حییم منشأ زبانی مدخل‌ها را ارائه کرده، اما فرهنگ آریان‌پور به ریشه‌شناسی نپرداخته است. ترتیب الفبایی مدخل‌ها نیز در این دو فرهنگ یکسان نیست؛ مثلاً فرهنگ حییم «کائئات» را بعد از «کاین، کین» آورده است، ولی در فرهنگ آریان‌پور، کائئات اولین مدخل حرف «ک» است. در فرهنگ آریان‌پور، برخی واژه‌ها که با پیشوند «نا» ساخته می‌شوند، مدخل مستقل دارند و برخی دیگر صرفاً ذیل مدخل «نا» قرار گرفته‌اند یا مثلاً «با آب و تاب» ذیل «آب» آمده است، «با اخم و تخم» مدخل مستقلی است و «با ادب» هم ذیل «با» آمده است و هم مدخل مستقل است. همچنین فرهنگ آریان‌پور نزدیک به ۸۲ صفت و ترکیب با پیشوند «با» را ذیل «با» آورده است و بسیاری از این‌ها را دوباره ذیل مدخل اصلی خود (بدون ارجاع درون‌متنی) آورده که ایراد ساختاری است؛ اما در فرهنگ حییم، هر یک از این‌ها صرفاً ذیل مدخل اصلی خود قرار داده شده است.

شیوهٔ املا و رسم‌الخط نیز در این دو فرهنگ متفاوت است؛ مثلاً در فرهنگ حییم، برای مدخل «جابه‌جا» دو املا آمده است (جابه‌جا و جابجا) ولی در فرهنگ آریان‌پور صرفاً صورت «جابه‌جا» آمده است. همچنین، فرهنگ حییم «با استعداد» و «با ایمان» را با فاصله نوشته است و فرهنگ آریان‌پور بدون فاصله، یعنی «بااستعداد» و «باایمان». البته فرهنگ آریان‌پور در مدخل‌های اصلی آن‌ها را بدون فاصله ثبت کرده و فقط در مدخل‌های ذیل «با» آن‌ها را با فاصله ثبت کرده است و یکدست نیست. همچنین، در فرهنگ آریان‌پور، «باتری» و «باطری» دو مدخل مستقل است و در مقابل هر دو معادل battery and cell ذکر شده است، ولی در فرهنگ حییم، مدخل به شکل «باتری، باطری» ثبت شده است.

در فرهنگ حییم، صورت‌های مصدری ذیل مدخل اصلی آمده است، اما در فرهنگ آریان‌پور به‌صورت مدخل مستقل آمده‌اند؛ مثلاً «ضایع شدن» و «ضایع کردن» در فرهنگ آریان‌پور دو مدخل مستقل است. دربارهٔ کلمات چندمعنایی، در فرهنگ حییم، صورت‌های گوناگون دستوری واژه «که» در قالب سه مدخل مستقل آمده است ولی در فرهنگ آریان‌پور همه زیر هم قرار گرفته‌اند؛ همین‌طور است معانی مختلف واژه کیش. در فرهنگ حییم، در مقابل هر کلمهٔ فارسی، مترادف‌های آن ذکر شده است، درحالی‌که در فرهنگ آریان‌پور مترادف‌ها ذکر نشده است؛ بنابراین فرهنگ آریان‌پور هم مترادف‌های فارسی و هم معادل‌های انگلیسی بیشتری برای هر مدخل ارائه می‌کند. در فرهنگ آریان‌پور، بخشی با عنوان «پیوست‌ها» وجود دارد که شامل «جمع اسم در زبان فارسی»، «وجه امری کارواژه‌ها (افعال) فارسی»، «وجه التزامی در زبان فارسی»، «وجه شرطی (اگری) در زبان فارسی»، «صرف کارواژه‌ها (افعال) در زبان فارسی»، «فهرست جامع نام‌های گیتاشناختی» و «کتاب‌نامه» است. باین‌حال، اگرچه فرهنگ حییم، بخشی با عنوان «پیوست‌ها» ندارد، به بخش «پیوست‌ها»ی فرهنگ آریان‌پور نقدهای زیر وارد است: بخش «و» تقریباً ۱۰۰ صفحه از فرهنگ را به خود اختصاص داده که اول، ضرورت آن مشخص نیست و از آن گذشته، بخش عمدهٔ آن تکرار است. دوم اینکه استفاده از صفت «جامع» برای بیان نام‌های گیتاشناختی غیرعلمی است؛ زیرا این فهرست و اطلاعات کتاب‌نامه جامع و کامل نیست.

باین‌حال، برعکس فرهنگ‌های هزاره و پویا، فرهنگ آریان‌پور نسخهٔ الکترونیک دارد و به‌روز می‌شود؛ بنابراین کاربرپسندتر است، اما یکی از اشکالات هر دو فرهنگ آریان‌پور و حییم این است که در هیچ‌یک از آن‌ها برای معادل‌ها به تعداد کافی جملهٔ شاهد ارائه نشده است تا کاربر از مراجعه به فرهنگ یک‌زبانه بی‌نیاز شود. همچنین در هیچ‌یک از این دو فرهنگ، همایندهای رایج ارائه نشده است.

فرهنگ‌های هزاره و پویا جزو پرکاربردترین فرهنگ‌های دوزبانهٔ انگلیسی - فارسی‌اند که داشتن آن‌ها برای هر مترجم نیاز است؛ زیرا فرهنگ هزاره معادل‌های بیشتری دارد که سبب تقویت قدرت انتخاب مترجم می‌شود، اما فرهنگ پویا تعداد معادل‌های کمتر اما کاربردی دارد و به لحاظ نوع و تعداد و شیوهٔ ارائهٔ معادل برای اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها نیز هرکدام نقاط قوت و ضعفی دارند. باین‌حال، مهم‌ترین ایراد هر دوی آن‌ها نداشتن نسخهٔ الکترونیک و به‌روز نشدن است.

اگرچه تعداد مدخل‌های فرهنگ حییم و فرهنگ آریان‌پور تقریباً یکسان است، این دو فرهنگ در زمینه ترتیب الفبایی مدخل‌ها، املا، رسم‌الخط، ضبط تلفظ، ضبط واژه‌های مهجور، ضبط کلمات چندمعنا، ارائه معادل، ارائه مترادف‌ها، طراحی صفحات و استفاده از تصاویر تفاوت‌هایی دارند. با این حال، ارائه نکردن جمله شاهد برای معادل‌ها و نادیده گرفتن ارائه هماینها، کاربرد هر دو فرهنگ را محدود می‌کند. برتری فرهنگ آریان‌پور در مقایسه با فرهنگ حییم، داشتن نسخه الکترونیک و به‌روز شدن است.

References

منابع

۱. آریان‌پور کاشانی، منوچهر و عاصی، سیدمصطفی (۱۳۹۰). فرهنگ چهارجلدی پیشرو آریان‌پور فارسی - انگلیسی (چاپ پنجم). تهران، ایران: نشر الکترونیکی و اطلاع‌رسانی جهان رایانه.
۲. اوحدی اصفهانی، شیرین (۱۳۹۰). مطابقت فرهنگ‌های دوزبانه تخصصی انگلیسی - فارسی با معیارهای بنیادی فرهنگ‌نگاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ‌نشده. دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۳. باطنی، محمدرضا (۱۳۸۶). فرهنگ معاصر پویا. تهران، ایران: فرهنگ معاصر.
۴. حق‌شناس، علی‌محمد؛ سامعی، حسین و انتخابی نرگس (۱۳۸۱). فرهنگ معاصر هزاره. تهران، ایران: فرهنگ معاصر.
۵. حییم، سلیمان (۱۳۸۷). فرهنگ بزرگ فارسی - انگلیسی سلیمان حییم (چاپ جدید). تهران، ایران: فرهنگ معاصر.
۶. خزاعی‌فر، علی (۱۳۸۰). نقد فرهنگ دوزبانه انگلیسی - فارسی هزاره. فصلنامه مترجم، شماره ۳۴، بهار و تابستان ۱۳۸۰، صص ۷۱ - ۷۴.
۷. زرنیخی، ابوالفضل (۱۳۸۱). فرهنگ هزاره. کتاب ماه ادبیات و فلسفه، خرداد و تیر ۱۳۸۱، صص ۵۴ - ۵۷.
۸. صفرزاده، بهروز (۱۳۹۵). نگاهی به فرهنگ معاصر هزاره انگلیسی - فارسی. فرهنگ‌نویسی، شماره ۱۱، صص ۲۰۵ - ۲۰۸.
۹. کورانی، مینا (۱۳۹۰). راهبردهای ترجمه ضرب‌المثل‌ها در فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی به فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ‌نشده. دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۱۰. محمدزاده جعفری، روح‌الله (۱۳۸۹). بررسی راهبردهای معادل‌یابی اصطلاحات در فرهنگ هزاره و فرهنگ معاصر پویا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ‌نشده. دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.